

BESZÁMOLÓ A 2023—24. TANÉVI ÁBEL JENŐ ORSZÁGOS LATIN TANULMÁNYI VERSENYRŐL

Az Ókortudományi Társaság — a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával — a 2023/2024-es tanévben is megrendezte, immár 60. alkalommal, országos, Ábel Jenőről elnevezett latin tanulmányi versenyét. A Minisztérium versenyünket a Nemzeti Tehetség Program keretében, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőn keresztül, az NTP-TMV-M-23-B-0014 sz. pályázat révén támogatta.

A versenyről készült beszámoló előtt ezen a helyen emlékezünk meg róla, hogy az Arpinói Nemzetközi Cicero-verseny hazai válogatóján örvendetes módon számos kitűnő fordítás született. Még örvendetesebb, hogy a Veres Péter Gimnázium növendéke, Hőnich Orsolya tanítványa, Juhos Bálint András az arpinói versenyen hatodik helyezést részesült. A nagyszerű eredményhez mind a versenyzőnek, mind főlkészítő tanárának szívből gratulálunk. Biztató visszaigazolása az Ábel Jenő Országos Latin Tanulmányi Versenynek, hogy akik korábban – netán több ízben is – részt vettek rajta, a válogatón is jól szerepeltek.

Az Ábel Jenő Országos Latin Tanulmányi Verseny 2024. február 2-ai első, iskolai fordulón 17 vidéki és 11 budapesti, azaz összesen 28 iskola 254 diákja versenyzett (nagyobb részt az iskolákban, kisebb részt virtuális úton, online felületen): 132-en a *minores* (Budapestről 76, vidékről 56) és 122-en a *maiores* (Budapestről 55, vidékről 67) kategóriában. A *maiores* kategória tételének címe „A kegyes istennő”, a *minores*é pedig „Quinctius Crispinus intelve hálátlan barátjához” volt. Az iskolákból 96 dolgozatot küldtek be, ebből 62-t a *maior* (Budapestről 32, vidékről 30), 34-et a *minor* (Budapestről 17, vidékről 17) kategóriában. A döntő fordulóra 22 (13 vidéki és 9 budapesti) iskolából hívtunk be összesen 88 főt, a *maior* kategóriában 54 (Budapestről 27, vidékről 27), a *minor* kategóriában pedig mind a 34 főt, akik közül 48 *maior*, 30 *minor* versenyző április 13-án az ELTE BTK-n mérhette össze tudását. A *maiores* kategória tételének címe „Történetek Aeneaszról”, a *minores*é pedig „Az ifjú Hannibal neveltetése és jelleme” volt. A két forduló tételei honlapunkon, a <https://abeljeno.elte.hu/szovegek/> címen megtalálhatóak.

A következőkben bemutatjuk a versenyünkön elkövetett jellegzetes fordítási hibákat, általánosabb körű nehézségeket, a döntő fordulóra koncentrálva, hiszen az első forduló tételeinek buktatóit a tanár kollégák versenyzőik dolgozatait javítva már megismerhették.

Idén is nagy örömmel állapíthatjuk meg, hogy a *maiores* kategóriában mind az első, mind a második fordulóban kiváló fordítások születtek. Az idei döntőn is széles élmezőny jött létre, pedig az Aeneaszról szóló szöveg nem volt könnyebb, mint a korábbi évek versenyszövegei. Az utóbbi években azt figyelhettük meg, hogy alig akadt olyan versenyző, aki lényegében értelmetlen mondatokból álló versenydolgozatot adott be. Sajnos most nem számolhatunk be hasonló tapasztalatról: a korábbi évtizedekhez képest magas volt a száma azoknak a dolgozatoknak, amelyeknek nem sok közük volt az eredeti latin szöveghez. Ennek okát csak találgathatjuk. Ezen dolgozatok alapján nehéz lenne típushibákról beszélni, ezekből sajnos inkább a *jó* megoldásokat lenne gazdaságos összegyűjteni.

Több tanulsággal szolgálnak a középmezőnybe sorolható fordítások. Ami a szótárazási hibákat illeti, idén is elmondhatjuk, hogy a versenyzők gyakran megtalálják ugyan a megfelelő szócikket a szótárban, de nem mérlegelik eléggé körültekintően, hogy egy adott szónak melyik jelentése aktuális a fordítás tárgyául szolgáló mondatban. Így amikor arról volt szó a szövegben, hogy a Trójából menekülő Aeneasz magával vitte a házi isteneit (*penates*), nem kevés versenyző írta azt, hogy a házával tette ugyanezt: pedig nem nehéz belátni, hogy erre aligha lehet képes még egy olyan jelentős hős is, mint Anchises fia. Az esettani jelenségek idén nem okoztak különösebb nehézségeket. Ebben a szerkezetben viszont sokan elvérezték a *Troiae* esetének megállapításán: „etiam ipsum Aeneam proditorem Troiae fuisse”. Akik nem ismerték fel, hogy a *Troiae* genitívus,

és locativusnak hitték, talán megörültek annak, hogy egy városnév esetében eszükbe jutott az utóbbi lehetőség – de így félrevitték a mondat értelmét. Ez az igeneves szerkezet egyébként is sokakon kifogott: ők nem ismerték fel az accusativus cum infinitívót. Ez azért meglepő, mert egy másik acc. cum inf., melyben ráadásul deponens ige perfectumi infinitívusa szerepelt, nem okozott gondot, de a versenyzők többnyire megbirkóztak az ablativus absolutusszal és a gerundiummal is. Minden bizonnyal a létige főnévi igeneve és a mellette álló *proditorem* állapothatározó adta itt fel a leckét. A legnehezebbnek azonban egy olyan szakasz bizonyult, amellyel nem akartuk felmérni sem igeneves szerkezetek, sem nehezebb alárendelések ismeretét. Miután a szöveg beszámol róla, hogy Aeneas magával vitte két kisfiát, ez a kitétel következik: „ut quidam tradunt, ut vero alii, unum”. Kevesen boldogultak ezzel a szakasszal, vagy a *quidam* és az *alii* fogott ki rajtuk, vagy a *trado* megfelelő jelentését nem találták meg.

Annak ellenére, hogy viszonylag magas volt azon dolgozatok száma, melyek lényegében értékelhetetlenek voltak, elmondhatjuk, hogy a nem túlságosan könnyű szöveget a versenyzők széles élmezőnye kiválóan megértette. Néhány esetben kis híján hibátlan fordítás született, és különösen örvendetes, hogy idén is volt néhány versenyző, aki jó stílusérzékről is tanúságot tett.

A *minores* kategóriában sajnos mindenképpen szóvá kell tennünk az idei döntő résztvevőinek rendkívül alacsony létszámát: az eleve igen kevés indulónak csak alig több mint negyedét, 34 főt neveztek be a döntőre a szaktanáraik (megkönnyebbülés nélküli könnyebbséget okozva ezzel a további válogatás kötelessége alól mentesülő bizottságnak), ebből pedig a döntőn végül mindössze harminc fő jelent meg. Az egykor több száz indulót – 2008-ban például 509 főt – vonzó kategóriának ezt a példátlan összezsugorodását itt nem tisztünk megmagyarázni: a pandémia utóhatásaitól a hazai oktatási rendszer sajnos már a nemzetközi mérések által is kimutatott általános problémáin át a fiatalok átalakulóban lévő kultúrafogyasztási szokásaiig rengeteg oka lehet – azt azonban őszintén reméljük, hogy ez az aggasztó tendencia, ha meg nem is fordul, legalább nem súlyosbodik a következő években. Reményre adhat okot, hogy bár ezeket a számokat lehet úgy értelmezni, hogy a középiskolai oktatásban nem éppen felívelőben van a latin, az egyetemek okortudományi szakjaira jelentkezők száma volt, ahol még emelkedett is az utóbbi néhány évben. Azt is mindenképpen fontos megjegyezni a latinoktatást áldozatos munkával a *minores* korcsoportjában is fenntartó latintanárok vigasztalására, hogy a kevés induló munkájának *színvonal*a miatt egyáltalán nem kell szégyenkezniük: ennyi induló között is bőven akadt mind a precizitásával, mind a kreativitásával kimagasló fordítás.

A típushibák ebben az évben valószínűleg minden latintanárnak ismerősek lehetnek. A döntőben lefordítandó szövegrészlet Hannibal neveltetéséről, családjáról szólt – és ez a téma latinról magyarra fordítás esetében szinte automatikusan fölveti a rokonsági fokokat jelentő szavak problémáját, amelyek magyarul jellemzően birtokos jelekkel ellátva szerepelnek, latinul azonban, mivel ott új szót kellene „nyitni” hozzá, általában elmarad ennek a körülménynek az explicit jelzése, és az olvasónak a szövegkörnyezetből kell következtetnie például arra, hogy a gyermek Hannibálról szóló szövegben nem általában „az apáról” vagy „atyáról”, hanem kifejezetten az ő „apjáról” van szó. Persze ez apróságnak tűnhet (egy középiskolai vagy egyetemi nyelvórai dolgozatban mi sem biztos, hogy mindig szóvá tennénk), és az is igaz, hogy a mi Hannibal-történetünk különböző mondatainak fordításakor sem mindig egyforma mértékben szenved meg a magyar szöveg olvashatósága, ha kimarad a személyjel. Azonban, különösen egy efféle versenyhelyzetben, sokszor éppen az ilyen apróságok jelentik a különbséget egy gördülékenyebb, természetesebb, és egy szögletesebb, iskolásabb fordítás között.

Hasonló problémát jelent általában (és jelentett a döntőben is) a latin *memor* szó fordítása: magyarul a szó szerinti fordítás, az „emlékező” melléknévi igenév melléknévként való használata nem természetes. Annak a latin mondatnak a jelentését például, hogy [*Hannibal*] *sacramenti contra Romanos semper memor [erat]*, magyarul leginkább a „Hannibál mindig emlékezett a rómaiak elleni esküjére”, vagy a „Hannibal sosem feledte a rómaiak elleni esküjét” mondatok adják vissza. A *memor* szónak ezek a fordítások azonban csak a jelentését őrzik meg, a szófaját, a nyelvtani funkcióját nem – ha a mondat szerkezetéhez magyarul is ragaszkodni akarunk, akkor valamiféle rokon értelmű melléknevet kell keresnünk („haragtartó”, „hűséges” stb.). A *minores* kategória

döntőseinek megoldásai között, a dicséretesen szöveghű, ám magyarul kissé megbicsakló szó szerinti fordítások mellett (amelyek egyik-másik egyébként kiváló fordításba is becsúsztak) mindkét stratégia szép számmal képviseltette magát – ami ismét csak rámutat arra, hogy a kis létszám nem feltétlenül jelenti a színvonal csökkenését.

Versenyünkön a helyezettek, a kiemelt dicséretesek és a dicséretesek az elismerő oklevélen túl könyvjutalomban is részesültek, a további versenyzők részvételét emléklappal ismertük el. Ebben a tanévben a helyezetteken túl mind a kiemelt dicséretesek, mind a dicséretesek versenylogós pólót és vászontáskát is kaptak tárgyjutalomként, így módon összesen 50 főt díjazhattunk. Ezen túlmenően versenyünk (következő tanévben 11-12. osztályos) helyezettjei, kiemelt dicséretesei és dicséretesei részt vehetnek majd (őszi külön felhívást követő regisztráció után) a következő tanévi, májusi arpinói nemzetközi Cicero-verseny jövő januári hazai válogatóversenyén: az itt legsikeresebben szereplő diákok képviselhetik majd hazánkat a latin diákolimpiának számító nemzetközi versenyen.

A könyvjutalmakat idén 7 kiadó nagylelkű felajánlása biztosította. A következő Kiadóknak rójuk itt le hálás köszönetünket a Versenyünk lelkes és rendszeres támogatásáért: Szent István Társulat, a Tinta, a L'Harmattan, az Akadémiai, a Gondolat, az Atlantisz, és a Lexika. Ezen kívül az Ókor című folyóirat szerkesztősége, s kiadója, a Gondolat, a két kategória első három helyezettjének, s tanáruknak egy éves előfizetést ajánlott fel. Köszönetünket nyilvánítjuk továbbá Adamik Tamás tagtársunknak, aki magánszemélyként nyújtott könyv-támogatást a díjazottak jutalmazásához, továbbá a HUN-REN Moravcsik Gyula Intézetnek is nagylelkű könyvadományáért.

Továbbá köszönetünket nyilvánítjuk a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójának, Demeter Szilárdnak, aki a két kategória helyezettjeinek, kategóriánként összesen 10 főnek egy-egy tiszteleti belépőjegyet ajánlott fel, amely 1 diák és egy szülő ingyenes belépésére jogosít fel, és amelyet az év végéig használhatnak fel a díjazottak.

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani minden latintanárnak és versenyző diáknak áldozatos munkájukért, az iskolák igazgatóinak a latinoktatás támogatásáért, a verseny szervezőbizottságának a sikeres lebonyolításért. Versenyünk pénzügyeinek és pályázati teendőinek intézéséért továbbá köszönet jár Adamik Bélának, a tételek kidolgozásában való közreműködésért Simon Lajos Zoltánnak, az adminisztrációs feladatok lelkiismeretes ellátásáért és a honlap működtetéséért Nemes Júliának, a verseny Canvas-felületének létrehozásáért és gondozásáért pedig Nemes Szilviának.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy versenyünk több évtizedes hagyományaihoz méltó módon zajlott le, és remélhetőleg fontos szerepet tud betölteni a középiskolai latinoktatás fennmaradásában, amely egyedül képviseli az ókori kultúrát és nyelveket a középfokú oktatásban, és így döntő szerepet játszik a magyar ókortudomány utánpótlásának biztosításában.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Ókortudományi Társaság Ábel Jenő Latin Tanulmányi
Versenyének végeredménye
2023/2024. tanév

Maiores kategória

I. helyezett

Bihari Lilla, a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Király Bálint, igazgató: Kalász Ákos

II. helyezett

Drobilich Pál, a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina, igazgató: Kalász Ákos

III. helyezett

Tolmácsi Anna Lilla, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila

4. helyezett: *Somogyi Luca*, a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium növendéke, tanára: dr. Gajda Péter, igazgató: Ráczné Kálmán Anikó
5. helyezett: *Lévay Luca Sára*, a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter, igazgató: Mészáros Csaba
6. helyezett: *Gombás Iván*, a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czákó Tiborné, igazgató: Juhász-Laczik Albin OSB
7. helyezett: *Harmati Luca Borka*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila
8. helyezett: *Lendvay Lilla Tímea*, a budapesti Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium növendéke, tanára: Tasnádi Zsuzsanna, igazgató: Hajdó Ákos
9. helyezett: *Boros Laura Zoé*, a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós, igazgató: Kissné Hegedűs Éva
10. helyezett: *Szabó-Erdélyi Janka*, a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter, igazgató: Mészáros Csaba

kiemelt dicséretben részesült

<i>Bancsó Blanka</i>	a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium növendéke, tanára: dr. Gajda Péter
<i>Gyói Réka</i>	a székesfehérvári Ciszterci Szent István Gimnázium növendéke, tanára: Berta Annamária
<i>Mohay Henrik</i>	a kecskeméti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Sipőcz Brigitta
<i>Andrásik Dorka</i>	a budapesti Egyetemi Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Lakihegyi Viktória
<i>Schanda Mór Bernát</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Vaskó Csenge</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós
<i>Arany Dóra</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Fekete Bernadett</i>	a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Géczy M. Erzsébet
<i>Kalász Anikó</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Király Bálint
<i>Könczöl Zsigmond</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő

dicséretben részesült

<i>Varga Nóra</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Graselly Bence</i>	a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya
<i>Szabó Dániel</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Nagy Máté</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabérné Nagy Judit
<i>Ötvös Nóra</i>	a debreceni Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium növendéke, tanára: Fejérvári Csenge
<i>Tóth Petra</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós
<i>Kovács Lili Dóra</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós
<i>Ács Emma</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Ratkai Alexa</i>	a makói József Attila Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Palotás György
<i>Lugosi Péter</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Király Bálint

Minores kategória

I. helyezett

Dedinszky Tamara a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György

II. helyezett

Faludi-Bárkán Soma, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György

III. helyezett

Bretus Bíborka a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota, igazgató: Varga Attila

4. helyezett: *Balla Ignác*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Mózer Tamás, igazgató: Láng György
5. helyezett: *Oskolás Zsombor*, a debreceni Tóth Árpád Gimnázium növendéke, tanára: Biczóné Porcsin Judit, igazgató: Fenyősné Kircsi Amália Márta
6. helyezett: *Kulcsár Boglárka*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila
7. helyezett: *Robertson Zita Marie*, a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium növendéke, tanára: dr. Gajda Péter, igazgató: Ráczné Kálmán Anikó
8. helyezett: *Nagy Katalin*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota, igazgató: Varga Attila
9. helyezett: *Csendes Vince*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Mózer Tamás, igazgató: Láng György
10. helyezett: *Kun Léna*, a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Kukucsáné dr. Szalontai Erika, igazgató: Hadzsy Anna

kiemelt dicséretben részesült

Áchim Laura a székesfehérvári Ciszterci Szent István Gimnázium növendéke, tanára: Berta Annamária

Lasztovicza Nóra a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska

Benyo Flóra a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota

Krivosija Kinga a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina

Kiglics Fanni a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska

dicséretben részesült

Harci Máté a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina

Szabó Imola a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter

Ambrus Barnabás a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes

Kövi Dorottya a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfai Remig Imre

Körmöczy Zétény Zoltán a paksi Vak Bottyán Gimnázium növendéke, tanára: Hermánné Tóthegyi Judit